

УДК 37.034

ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНІ ЗАСАДИ ГУМАНІСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

О.В.Столяренко, О.В.Столяренко

У статті розкриті філософсько-релігійні засади гуманістичного виховання. Представлений ретроспективний погляд на роль християнства у формуванні особистості, здійснено аналіз релігійних ідей, пов'язаних з майбутнім, визначено їх роль у засвоєнні молоддю загальнолюдських гуманістичних цінностей.

Ключові слова: християнство, гуманістичні цінності, загальнолюдські цінності, християнська етика, гуманістичне виховання особистості.

ФИЛОСОФСКО-РЕЛИГИОЗНЫЕ УСТОИ ГУМАНИСТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Е.В.Столяренко, О.В.Столяренко

В статье раскрыты философско-религиозные основы гуманистического воспитания. Представленный ретроспективный взгляд на роль христианства в формировании личности, осуществлен анализ религиозных идей, связанных с будущим, определена их роль в усвоении молодежью общечеловеческих гуманистических ценностей.

Ключевые слова: христианство, гуманистические ценности, общечеловеческие ценности, христианская этика, гуманистическое воспитание личности.

PHILOSOPHICAL AND RELIGIOUS PRINCIPLES OF HUMANISTIC EDUCATION

Olena Stoliarenko, Oksana Stoliarenko

The article covers the philosophical and religious principles of humanistic education. It presents the retrospective view on the role of Christianity in the process of a personality forming. The authors of the article analyze different religious ideas connected with the future and their role in the adoption of common to all mankind human values by the youth.

Nowadays young people don't follow philosophical and religious views and ideas and often even don't understand their meaning. Therefore, it is important for educators and teachers to work out an effective educational strategy, develop the spiritual sphere of a personality, form value-oriented attitudes and sustainable behavioral stereotypes based on common to all mankind humanistic and spiritual values. All these efforts should be directed to ensuring the conditions for a happy existence of each person «here» and «now», the ability to feel joy and satisfaction by his work in favor of the common goodness and welfare, the feeling of necessity to help and support another people and undisputed recognition of universal values. This is the main task of humanistic education, that will be the most effective given that the support of religious and philosophical principles in the course of a personality formation are provided.

Keywords: Christianity, humanistic values, common to all mankind human values, Christian ethics, humanistic education of the personality.

Постановка проблеми. Філософські та релігійні засади гуманістичного виховання викликають посилену увагу науковців і практиків. Релігійне виховання в християнстві має багато позитивного для духовно-морального розвитку особистості. Тому вкрай важливим видається вивчення християнської етики, здійснення ретроспективного аналізу ідей, покладених в основу гуманістичного виховання молоді.

Аналіз останніх наукових досліджень з даної проблематики. Переважна більшість філософів розглядають духовне оновлення суспільства з позицій пріоритету гуманістичних цінностей (І.Геращенко, Д.Донцов, В.Ковальчук, І.Кравченко). Такі науковці, як Г. Ващенко, Ю. Завгородній, В.Зоц, В. Котусенко, О. Левченко, Ю. Терещенко доводять, що сформованість гуманістичних духовно-моральних ціннісних

орієнтацій – найважливіша передумова активності особистості в соціальній та культурно-історичній творчості. Не зважаючи на широке вивчення дослідниками різноманітних аспектів морального виховання, проблема формування духовного світу молоді людини, питання, що стосуються особливостей її морального розвитку, лише посередньо відображені в працях педагогічного спрямування. Деякі вчені розглядають духовне зростання через зв'язок моральності та духовності (І.Бех, Е. Бистрицький, С. Мягченко, Л. Попов, Н. Скрипченко). Духовний розвиток молоді людини з урахуванням процесів, що відбуваються в сучасному суспільстві аналізують Н.Бегека, І.Герашенко, В.Лекторський та ін. Л.Бабенко, О.Вишневецький, А.Грантович, С.Леннок, Л.Орбан пояснюють специфіку формування гуманістичних цінностей, беручи за основу ідеї християнської етики.

Метою статті є ретроспективний аналіз тих ідей християнства, які сприяють духовному зростанню особистості, гуманістичному вихованню молоді наш час.

Виклад основного матеріалу. Християнство – плідна культурна традиція, зокрема, на його ґрунті виникає європейський персоналізм, у якому особистість визнається своєрідною святинею, абсолютом. А сенс найновіших антропологічних версій «зіпсованості» людини зводиться якраз до дискредитації біологічної природи людини й піднесення її духовності. Їхня основна теза: життя людини не має жодного сенсу, оскільки вона сама по собі – помилка еволюції. Парадокс виявляється в тому, що до такого висновку сьогодні дійшли не теологи, а вчені. На думку М.Бердяєва, європейські гуманісти вірять у можливість наукового обґрунтування людської природи [1]. Європейську культуру, на думку Т.Манна, визначають два елементи – античність і християнство. Але перший – ще навіть не язичництво. Стародавні Боги Греції, – Зевс, Аполлон, Афродіта – це не особистості, а як підкреслював А. Лосєв, гранично узагальнені природні та соціальні сили [3]. Звичайно, вони антропоморфні, були лише подобою людини, але все таки безособові, тому що ідея особистості передбачає розвинуту суб'єктивність, унікальність, духовність та свободу індивіда. А у східних слов'ян, на думку Г. Вагнера, «олюднення» таких сил взагалі знаходилось у зародковому стані. Характеризуючи, наприклад, Перуна, літописець зумів відзначити лише його золоті вуса, а що собою являло тіло, чи хоча б голова – залишилось невідомим. Риси зовнішності Стрибога, Хорса, Даждьбога були невідомі. Про духовні переваги християнства над язичництвом у атеїстичній літературі взагалі не згадувалося. Саме ж християнство у вульгарно-соціологічній думці визнавалось релігією рабів. Причому, абсолютно ігнорувався його внесок у розвиток усієї європейської та світової культури, а головне – в зміцнення віри як духовного надбання людини, її унікальної властивості. Ясперс вважає філософську віру засобом, який допоможе уникнути натиску архаїчних, язичницьких форм свідомості, що руйнують ідею особистості, її духовності [6]. Аналіз демонології в його праці «Філософська віра» цікавий не лише тим, що характеризує такий делікатний прошарок культури, який постійно знаходиться під загрозою воскресіння міфічних образів, повернення до язичницького мислення, а й містить застереження проти втрати духовності людини... Насправді, ми вважаємо, що людство проходить через різноманітні історичні форми свідомості, назавжди відкидаючи ті, які залишилися в минулому. Між іншим, як виявляється, ні міфи, ні архаїзми не зникають безслідно. Вони живуть у глибинах суспільної свідомості, ніби очікуючи повернення до сфери актуального буття. Очевидно, укорінення цих форм свідомості визначається запитамі людини, вірою, яка набула спотворених форм. Німецький філософ пропонує поміркувати про феномен духовності людини, її формування й розвиток [6]. Ось чому своє дослідження загалом, розробку стратегії формування духовного світу молоді людини, створення моделі виховання ціннісних ставлень ми будували на основі сучасних уявлень про особистість. З філософського погляду в цьому плані нас цікавить провідна позиція гуманізму – людина – міра всіх речей, турбота про її духовність.

Про те, як народилася перша формула «людського», ми дізналися, вивчаючи першоджерела, філософську літературу. Афоризм «Людина є мірою всіх речей» пов'язують з іменем стародавнього грецького мислителя з Абрадери – Протагора (біля 490 р. – біля 420 р. до н.е.). Якщо вдуматися в цю чеканну максиму, то й сьогодні вона здається цілком чіткою і точною. Однак важко назвати іншу формулу, яка б викликала стільки різних думок і полеміку. Тодішні мислителі знаходили в ній зовсім інший сенс, ніж їхні сучасники й попередники. Проте неперехідне значення вислову Протагора полягає в тому, що це був перший маніфест гуманізму. Звичайно, античне людинолюбство не було повним і послідовним у рабовласницький період. Раб не вважався за людину. Але саме в античні часи зародилася ідея про духовність і розвиток людської особистості, утворилася перша форма демократії. Судження Протагора прагнув осмислити Платон у «Кратилі», «Теететі», «Законах», Аристотель у «Метафізиці» [3]. Воно відразу стало об'єктом дискусій та розмежувань, які стосувалися питань про те, яка людина, хто конкретно може бути мірою всіх речей, що означає міра, чому речі оцінюються за мірками людини. Зацікавленість зародилася в античні часи. У трохи зміненому вигляді вона виникає сьогодні і в християнській релігійній свідомості, і в світській гуманістичній традиції.

Німецький філософ Хайдеггер, вивчаючи джерела й сутність «гуманізму» та інших «ізмів», відзначає,

що йдеться про повернення людині духовності, людяності, що залежить від самої особистості [4; 5].

У широкому розумінні християнство – це також гуманізм, оскільки це віровчення, пронизане ідеєю спасіння життя людини та її душі. Історія людства розгортається в межах спасіння. Якими б різноманітними не були види гуманізму за метою і обґрунтуванням, вони, однак, усі сходяться на тому, що духовність визначається на фоні певного вже усталеного трактування природи, історії, світу, тобто усього суцього загалом.

Щоб задовольнити прагнення зрозуміти себе, сенс свого існування, людина шукала й шляхи духовної досконалості, (Сократ розгледів у собі «демона», Діоген шукав людину з ліхтарем у руках, французький філософ Б. Паскаль, розмірковуючи про велич і нікчемність людини, назвав її «мислячою тростиною»).

Аналізуючи пошуки у філософському плані, порівняємо три різні погляди, які виникли ще на початку людської історії, але у дещо зміненому вигляді для декого актуальні і сьогодні. Перша – позиція стоїцизму. Античні філософи-стоїки переконували своїх adeptів у тому, що життя переповнене драматизмом і трагізмом. Тільки сила духу й мужність допоможуть витримати усі біди, катастрофи, втрати й смерть. Якщо немає можливості жити, діяти, витримувати незгоди, то стоїки виправдовують самовбивство, добровільне зречення життя. Друга – гедоністично-епікурійська. Вона проповідує, що насолода – це найвище благо й критерій поведінки людини, до яких зводяться всі моральні вимоги. Епікурійці вважали джерелом всіх благ не душевну врівноваженість, а «відсутність страждань». Переживання трагічних ситуацій полягало не стільки у втіхах і задоволеннях, скільки в подоланні страждання. І думка про смерть виникла у цій системі суджень зовсім не для того, щоб прирівняти добро і зло. Роздуми про неї передбачали позбавлення сина землі від постійного, не виправного страху перед фізичним знищенням. Погляд епікурійця щодо цих проблем така: коли ми є, то смерті ще немає, коли ж настає смерть, то нас уже нема. Жадоба існування – єдина й незаперечна цінність, у якій «людина» і «Бог» ніби зливаються: божественне розвивається тільки тоді, коли індивід відчуває насолоду. Третя – теологічна. Прихильники цієї позиції вважають, що призначення людини набагато вище, ніж її земне існування. Згідно християнського постулату, за негідні вчинки чекає неминуча відплата у потойбічному житті, існує ідея про небесний рай і пекло. Християнину пропонується сприймати земне життя як підготовку до іншого, наступного, і, додає релігія, найголовнішого. Як наслідок, призначення людини полягає не в утвердженні земних цілей, а постійній турботі про свою духовність, високу моральність.

Висновки. У наш час молоді люди часто дотримуються описаних вище поглядів. Тому вкрай важливими для педагогів є вироблення ефективної стратегії виховання, розвитку духовної сфери особистості, формування ціннісних ставлень, вироблення стійких стереотипів, поведінки з опорою на гуманістичні загальнолюдські і духовні цінності. Спрямовані ці зусилля мають бути на забезпечення умов щасливого існування кожної особистості «тут» і «сьогодні», радості за свою діяльність на користь спільного блага, задоволення від допомоги й підтримки когось іншого, незаперечного визнання загальнолюдських цінностей. А це є головними завданнями гуманістичного виховання, яке найбільш ефективно буде здійснюватися лише за умови опори на релігійно-філософські засади формування особистості.

Література

1. Бердяев Н. А. Дух и реальность / Бердяев Н. А. – М.: ООО «Изд-во АСТ»; Харьков: Фолио, 2003. – 679 с.
2. Лосев А. Ф. История античной эстетики: Последние века (III -VI). – М.: Искусство, 1988. – ч.1. – 414 с.
3. Платон. Диалоги / Й. Котов та ін. (Пер. з давньогрец.). – 2 вид./ – К.: Основи, 1999. – 346 с.
4. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления / Мартин Хайдеггер. – М.: Республика, 1993. – 447с.
5. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме / Перевод В.В. Библихина // Мартин Хайдеггер. – Время и бытие: Статьи и выступления. – М.: «Республика», 1993. – С. 205.
6. Ясперс К. Собрание сочинений по психопатологии / К. Ясперс. – В 2 т. – Т.1. – М.: Изд. центр «Академия»; СПб.: «Белый кролик», 1996. – 464 с.